

Nemzetközi hallgatói mobilitás a magyar felsőoktatásban

Órsi Gábor

Jelen tanulmány célja bemutatni, hogy a bolognai képzési rendszer bevezetése óta miképpen alakult a felsőoktatási hallgatói mobilitás Magyarországon, illetve ehhez kapcsolódóan milyen főbb nemzetközi tendenciák mutatkoztak meg a felsőoktatási szférában, melyek hatással lehetnek a magyar felsőoktatási mobilitási statisztikákra.

Alapvetően három olyan forrás létezik, amelyek adekvát adatokat nyújthatnak az elemzéshez: a Nemzeti Erőforrás Minisztérium Statisztikai Osztálya által végzett adatgyűjtés, a Tempus Közalapítvány főként az Erasmus-programban való részvételt megvilágító statisztikái és a Felsőoktatási Információs Rendszer (FIR). A NEFMI adatai magukban foglalják a Tempus Közalapítvány nevével fémjelzett mobilitási formákat is, tehát adatbázisa ebből a szempontból összetett – ugyanakkor az adatkezelés nem teszi lehetővé annak adatbázison belüli elkülönítését, hogy a hazánkba érkező hallgatók milyen keretek között végzik tanulmányaikat. Lehetőségünk van viszont a képzési típusok szerinti elkülönítésre. A tanulmány a rendelkezésre álló adatforrások alapján külön vizsgálja a mobilitási tendenciákat a lineáris képzési szerkezet magyarországi megjelenése óta eltelt időszakban. A Tempus Közalapítvány által gondozott statisztikák lehetővé teszik az Erasmus-program keretei között megvalósuló mobilitási tendenciák elemzését.

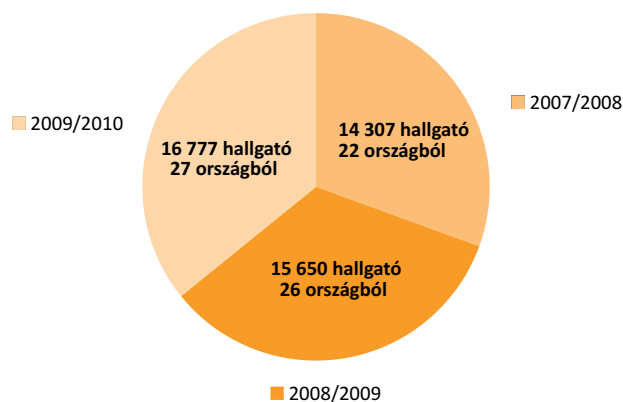
A NEFMI statisztikai adatszolgáltatása alapján a 2007/2008-as, a 2008/2009-es és a 2009/2010-es tanévek relációjában mutatom be azon mobilitási paramétereket, amelyek a Magyarországon tanuló külföldi hallgatók számát jelenítik meg állampolgárságuk szerinti bontásban. Az adatok valamennyi munkarenden tanuló hallgató összes létszámára vonatkoznak.¹ Az elemzésbe azon országokat vonom be, melyek Magyarországon tanuló hallgatóinak összlétszáma eléri a száz főt. Az adatok valamennyi képzési formát magukba foglalják. A hallgatói létszámok tehát az aláb-

¹ A bolognai folyamat bevezetése és a jelenleg még párhuzamosan működő, „kifutó” hagyományos képzések okán a tanulmányban szereplő számok lényegében valamennyi lehetséges képzési formában tanuló hallgató összes mennyiségét jelölik. Ennek megfelelően a számok az alábbi képzések létszámadataiból állnak össze: felsőfokú szakképzés, főiskolai szintű képzés, egyetemi szintű képzés, alapképzés, mesterképzés, osztatlan képzés, szakirányú továbbképzés, valamint a doktori képzések (PhD, DLA).

biakra terjednek ki: *felsőfokú szakképzés, fősokolai szintű képzés, egyetemi szintű képzés, alapképzés, mesterképzés, osztatlan képzés, szakirányú továbbképzés, PhD- és DLA-képzések.*

A bolognai, lineáris szerkezetű képzések bevezetése óta a NEFMI statisztikai adatgyűjtéséből három tanév adatai állnak rendelkezésünkre. Az elemzésben éppen ezért a 2006-os adatokat már nem szerepeltetem. A száznál több hallgatót „küldő” országok száma növekedő tendenciát mutat, melyet a következő ábra hivatott bemutatni. 2007/2008-as adatok szerint 22 ország küldött egyenként 100 főnél több hallgatót, összesen 14 307-et. Egy évvel később a „100-as létszámnak” megfelelő országok száma már 26 volt, ami összesen 15 650 hallgatót jelentett. A 2009/2010-es tanév adatai szerint már 27 ország „teljesítette” a százast, ami összesen 16 777 hallgatói létszámot eredményezett (1. ábra).

1. ábra. A száz hallgatónál többet adó országok száma és a hallgatói létszám alakulása

Forrás: Nemzeti Erőforrás Minisztérium Statisztikai Osztálya

Megállapítható, hogy a vizsgált három tanévben az első öt helyezést ugyanazok az országok (Románia, Szlovákia, Németország, Ukrajna és Szerbia) érték el, oly módon, hogy a közöttük lévő sorrendek esetében sem történt változás. Az ezt követő öt ország vonatkozásában ugyanakkor történt némi fluktuáció a sorrendek tekintetében, Ciprus helyére pedig az utolsó vizsgált évben Nigéria került. Hazánkba a legtöbb hallgató Romániából és Szlovákiából érkezik. Ezt követi Németország, melynek esetében kétirányú magas mobilitási faktorról beszélhetünk, hiszen Magyarországról az Erasmus-program keretei között a legtöbb hallgató Németországot választja célországnak. Ukrajna és Szerbia szintén tendenciózus módon sok hallgatót küld. A környező országokból Magyarországra irányuló nemzetközi hallgatói mobilitás természetesen a magyar ajkú közösségek magas számával van összefüggésben. Az európai kontinensen kívülről érkező hallgatók esetében Irán és Izrael bizonyul a legaktívabb küldő országnak, utóbbi esetben ugyanakkor az elmúlt három évben nem beszélhetünk folyamatosan növekvő hallgatói létszámról, ami Irán esetében viszont megfigyelhető. Az észak-európai államok közül Norvégia és Svédország domborodik ki a statisztikákból. Ciprus esetében némi csökkenés észlelhető, ugyanakkor egy év kivételével tartja magát az első tíz állam között (1. táblázat).

A rendelkezésre álló legfrissebb adatok alapján készült diagram bemutatja, hogy a 2009/2010-es tanévben mely országokból érkezett száznál több hallgató Magyarországra (2. táblázat).

1. táblázat. A tíz legtöbb hallgatót küldő ország hallgatói mennyiségének alakulása 2007 és 2010 között

	2007/2008	2008/2009	2009/2010
Románia	3 133	3 264	3 005
Szlovákia	2 178	2 357	2 512
Németország	1 640	1 754	1 972
Ukrajna	1 372	1 370	1 482
Szerbia	1 310	1 320	1 385
Irán	579	696	848
Izrael	791	664	808
Norvégia	700	737	738
Svédország	331	410	436
Ciprus	307	289	266

Forrás: Nemzeti Erőforrás Minisztérium Statisztikai Osztálya

2. táblázat. A 2009/2010-es tanévben Magyarországon tanuló külföldi állampolgárok száma országonkénti megoszlásban

Románia	3 005	Görögország	193
Szlovákia	2 512	Oroszország	192
Németország	1 972	Vietnam	185
Ukrajna	1 482	Írország	183
Szerbia	1 385	Kanada	180
Irán	848	Japán	163
Izrael	808	Franciaország	159
Norvégia	738	Spanyolország	158
Svédország	436	Nagy-Britannia	157
Nigéria	339	Szaúd-Arábia	156
Törökország	323	Horvátország	136
Amerikai Egyesült Államok	300	Ausztria	123
Ciprus	266	Koreai Köztársaság	118
Kína	260	Összesen	16 777

Forrás: Nemzeti Erőforrás Minisztérium Statisztikai Osztálya

Részletesen a képzési formákról

Az egyes képzési típusok közül a három vizsgált év tekintetében megállapítható, hogy az érkező hallgatók legnagyobb része alapképzésben vesz részt. A 3. táblázat bemutatja, hogy a Magyarországon tanuló külföldi hallgatók milyen arányban vesznek részt az egyes képzési típusok szerinti bontásban. Három év viszonylatában megállapítható, hogy folyamatosan növekszik a Magyarországra érkező hallgatók száma. Ennél jóval nagyobb arányú növekedés jellemző a mesterképzéseken résztvevők létszámában, mely ugyanakkor messze elmarad a BA/BSc képzést végzők létszámától. A két utolsó év között a mesterképzésben tanuló hallgatók száma több mint megháromszorozódott. Arányosnak mondható a felsőfokú szakképzésre jelentkezők létszámának évenkénti növekedése csakúgy mint a szakirányú továbbképzésen tanulóké. Létszámát tekintve a második legnépszerűbb továbbra is az osztatlan képzési forma, ami a magas számú orvostanhallgatóval magyarázható. A részt vevő hallgatói létszám arányosan növekszik. A hagyományos képzési szerkezetek megszűnésének hatására a külföldi hallgatói létszám is fokozatosan csökken évente az egyetemi és a főiskolai képzések esetében is. A doktori képzések esetében szintén csökkenés figyelhető meg.

3. táblázat. Külföldi hallgatók létszámának alakulása három év és képzési formák bontásában a száz hallgatót küldő országok relációjában

	2007	2008	2009
Felsőfokú szakképzés	125	167	200
Főiskolai szintű	2 166	1 304	489
Egyetemi szintű	3 844	3 141	2 074
Alapképzés	4 194	5 641	6 943
Mesterképzés	36	220	707
Osztatlan	3 124	4 414	5 603
Szakirányú továbbképzés	341	343	369
PhD/DLA	477	420	392

Forrás: Nemzeti Erőforrás Minisztérium Statisztikai Osztálya

Beérkező hallgatók képzési területenként

A Felsőoktatási Információs Rendszerből készített szűrések alapján meghatározható, hogy milyen trendet követ a Magyarországon tanuló külföldiek képzési területenkénti megjelenésének alakulása. A 4. táblázat három tanév vonatkozásában mutatja be, hogy miképpen alakul egyes képzési területeken a külföldi állampolgárságú hallgatók száma. Jól látszik, hogy az orvos- és egészségtudomány képzési területen tanuló hallgatók létszáma kiemelkedik a többi területhez képest, messze felülmúlva a szintén relevánsnak nevezhető agrár-, bölcsészeti- és gazdálkodástudományok képzési területek képzésén részt vevő hallgatók mennyiségét.

4. táblázat. Magyarországon tanuló külföldi hallgatók megoszlása képzési területenként

	2007/2008	2008/2009	2009/2010
Agrár	837	907	1075
Bölcsészet udomány	964	967	911
Gazdálkodástudományok	1 065	1 035	1 062
Hitéleti	238	257	240
Informatika	733	629	513
Jogi és igazgatási	240	290	294
Műszaki	504	580	652
Művészet	137	131	126
Művészetközvetítés	7	21	33
Orvos és egészségtudomány	3 085	3 322	3 866
Pedagógusképzés	217	208	246
Sporttudomány	95	77	64
Társadalomtudomány	451	587	624
Természettudomány	354	311	274

Forrás: Felsőoktatási Információs Rendszer (2011. június 15.)

Erasmus-program

Az Erasmus-program vonatkozásában a Tempus Közalapítvány statisztikáiból megállapítható, hogy a Magyarországról kiutazó hallgatók mely célországokat választják azon országok közül, amelyek hallgatói a legnagyobb arányban érkeznek Magyarországra (5. táblázat). Jól látszik, hogy a kölcsönösség legkiemelkedőbb az Erasmus-programok esetében, Németországgal áll fenn, ahová a kiutazó magyar hallgatók száma évek óta növekszik. A svédországi és norvégiai – mely államok szintén nagy számban küldenek hallgatókat Magyarországra – kölcsönös mobilitási aktivitás szintén növekvő tendenciát mutat, ezek az országok a vizsgált szempontból Németország mögött a második és harmadik helyen állnak.

5. táblázat. Magyarországról kiutazó Erasmus-hallgatók célországokként

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Össz.
Ciprus	–	–	–	–	–	–	–	–	4	3	4	11
Németország	243	467	536	460	497	566	611	680	751	888	954	6 653
Norvégia	–	–	–	–	–	–	33	47	46	51	73	250
Románia	–	–	–	–	–	–	–	5	13	29	43	90
Svédország	30	49	61	50	56	58	63	71	64	81	96	679
Szlovákia	–	–	–	–	–	–	1	5	11	25	23	65

Magyarországról kiutazó Erasmus-hallgatók intézményenkénti megoszlása

A mobilitási tendenciáknak egyértelműen fontos eleme a létszámarányos statisztikák készítése. Ezek alapján meghatározható, hogy egy intézmény összes hallgatói létszámához viszonyítva mekkora arányban lehet nemzetközi mobilitással számolni. Ilyen módon nem azon adatokat mutatjuk be, melyek a legmagasabb intézményi számokat adják, hanem lehetőségünk nyílik a relatív értékelésre. Ennek megfelelően a legmagasabb hallgatói mobilitási faktorról a Tempus Közalapítvány adatai szerint a 6. táblázatban szereplő felsőoktatási intézmények rendelkeznek.

A táblázat² alapján megállapítható, hogy Magyarországon legnagyobb arányban a művészeti képzéseket folytató, illetve az eleve nemzetközi elkötelezettségű intézmények hallgatói vesznek részt Erasmus-programban. Az összes hallgatói létszámhoz viszonyítva mindösszesen négy felsőoktatási intézmény esetében beszélhetünk öt százalékosnál nagyobb arányú részvételtől. A három dobogós művészeti intézményt az IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola követi, amely esetében a külföldön való tanulás lehetőségének kihasználása eleve alapértelmezett karakternek is nevezhető. Az első tíz intézmény között a nagy egyetemek közül egyedül a Corvinus Egyetem emelkedik ki 2,45%-os mobilitási aránnyal. A fenti táblázat azon huszonegy intézményt szerepelteti, melyek hallgatói 1%-nál nagyobb arányban vesznek részt Erasmus-programban. Ezen intézmények között négy művészeti képzést folytató és hét egyházi fenntartású intézmény található. Az egyetemek és főiskolák számát tekintve pedig nyolc főiskola és tizenhárom egyetem mondhatja el magáról, hogy hallgatói 1%-nál nagyobb arányban vesznek részt Erasmus-programban.

A magyarországi hallgatók nemzetközi felsőoktatási mobilitása egyértelműen fejlődő pályán mozog. A hallgatók motivációi és a felsőoktatási intézmények által kínált lehetőségek száma és sokfélesége is folyamatosan növekszik. Megállapítható, hogy 2005 és 2008 között a kétoldalú megállapodások száma majdnem megkétszereződött.³

² http://www.tpf.hu/pages/content/index.php?page_id=638 (A tartalom elérésének dátuma: 2011. június 3.)

³ http://www.tpf.hu/upload/docs/LLP/Erasmus/Statisztikak/ketoldal_u_megallapodasok_szama.jpg (A tartalom elérésének dátuma: 2011. május 10.)

6. táblázat. Erasmus-hallgatók a hazai felsőoktatási intézményekben

Felsőoktatási intézmény	Kiutazó Erasmus-hallgatók létszáma 2008/2009	Kiutazó Erasmus-hallgatók összhallgatói létszámhoz százalékos aránya 2008/2010
Moholy-Nagy Művészeti Egyetem	63	7,4
Magyar Képzőművészeti Egyetem	38	6,15
Színház- és Filmművészeti Egyetem	17	6,07
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	62	5,63
Közép-európai Egyetem	10	3,12
Budapesti Corvinus Egyetem	434	2,45
Rendőrtiszti Főiskola	34	2,27
Evangélikus Hittudományi Egyetem	4	2,16
Debreceni Református Hittudományi Egyetem	5	2,02
Sárospataki Református Teológiai Akadémia	3	1,95
Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem	16	1,94
Modern Üzleti Tudományok Főiskolája	50	1,9
Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola	9	1,88
Eötvös Loránd Tudományegyetem	497	1,58
Budapesti Gazdasági Főiskola	260	1,46
Pázmány Péter Katolikus Egyetem	132	1,33
Kodolányi János Főiskola	92	1,32
Szegedi Tudományegyetem	384	1,29
Károli Gáspár Református Egyetem	48	1,13
Pécsi Tudományegyetem	365	1,1
Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola	16	1,06

Mobilitás az intézményfejlesztési tervek tükrében

Érdeemes megvizsgálni, hogy – mint a felsőoktatási intézmények hivatalos stratégiai alapidokumentumaiban – miképpen köszön vissza a mobilitás az intézményfejlesztési tervekben. A felsőoktatási törvény rendelkezése értelmében megalkotott fejlesztési tervek megfogalmazzák a közép- és hosszú távon teljesítendő prioritásokat. Fontos összetevőjük, hogy (az elemzésbe bevont intézményeket nem szerepeltetve) a hallgatói mobilitással összefüggő elképzelések milyen

módon jelennek meg a tervek szintjén, illetve milyen stratégiát követnek a magyarországi egyetemek a nemzetközi mobilitás hatékonyságának növelése érdekében.

Megfogalmazható, hogy valamennyi egyetem foglalkozik a mobilitás kérdéskörével. Célom látteleletét adni annak, hogy Magyarországon milyen intézményesült formái vannak a nemzetközi mobilitásnak. A rendelkezésre álló adatok és mutatók értékelésétől eltekintve a mobilitásban elől járó intézmények esetében fontos tartalomnak ígérkezik a vonatkozó fejlesztési tervek vizsgálata, illetve a sikeresség dokumentumban való visszaköszönésének elemzése.

Azok az egyetemek, amelyek leginkább aktívnak bizonyulnak Magyarországon a hallgatói mobilitás szervezésében, az alább közölt módokon állították össze intézményfejlesztési terveik mobilitási kérdésekkel foglalkozó tartalmi egységét.

Megállapítható, hogy a nemzetközi mobilitás területén sikeres, nagyobb magyar egyetemek a fejlesztési tervekben jellemzően hasonlóan szerepeltetik a mobilitással összefüggő tartalmakat. A legtöbb intézmény külön pontban mutatja be az Erasmus-program, valamint a CEEPUS ösztöndíjrendszer keretei között realizálódó mobilitási teljesítményt. A kérdéssel foglalkozó fejezetek legnagyobb részét lényegében ezen két programmal foglalkoznak és csak kisebb terjedelemben mutatják be az ettől eltérő keretek között zajló nemzetközi hallgatói tevékenységet, esetleges kutató- és csereprogramokat. A fejlesztési tervek általában kitérnek az Erasmus bilaterális szerződések számának alakulására, a legtöbb esetben érzékeltetve az intézménybe érkező, illetve az intézményből kiutazó hallgatók számának alakulását is. Majd minden esetben megemlítsre kerül, hogy az intézmények tervezik az idegen nyelvű kurzusok integrálását az alapképzések rendszerébe is. Fontos prioritásként jelenik meg továbbá, hogy az oktatói állomány is részét képezhesse a mobilitásnak, lehetőleg a bevont tudományterületek szélesítésének megvalósulásával. Az intézmények több esetben is szerepeltetik egyéb nemzetközi felsőoktatási tagságukat, így kapcsolataikat például tengerentúli egyetemekkel.

Megfigyelhető, hogy a komolyabb nemzetközi mobilitási tevékenységgel bíró egyetemek belső szervezeti kultúrájában megjelenik egyfajta differenciálódás annak érdekében, hogy a különböző nemzetközi kapcsolatok és mobilitási formák külön felelőshöz tartozzanak. Olyan kiemelkedő mobilitási tevékenységet folytató egyetem is van ugyanakkor, amely intézményfejlesztési tervében nem szerepelteti a mobilitással összefüggő tartalmakat. A fejlesztési tervek relációjában megállapítható, hogy sokkal inkább az eredmények bemutatása bír nagyobb részletességgel, mint a meghatározott, elérni kívánt célok szerepeltetése és kifejezése. Az egyetemek tehát sokkal inkább a már elért eredmények bemutatására koncentrálnak és nem a közép- és hosszú távon elérni kívánt célok megfogalmazására. A nemzetközi mobilitás élintézményei között a tradicionális nagy egyetemek foglalnak helyet, melyek a részletesebben kidolgozott mobilitási stratégia hiányában is el tudják érni azon mobilitási paramétereket, amelyek lényegében évek óta adottak számukra.

Össességében megállapítható, hogy Magyarországon a felsőoktatási mobilitásban nagy változások és átrendeződések nem artikulálódnak sem az egyes céllországok tekintetében, sem képzési területek vonatkozásában. A bolognai folyamat bevezetése óta ugyanakkor növekvő tendenciát mutat a mind a Magyarországra érkező, mind a Magyarországról kiutazó hallgatók létszáma.